

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

_____ Е.В. Лузік

« _____ » _____ 2021 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА

(ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА)

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ «БАКАЛАВР»

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма «Практична психологія»

Тема: «Розвиток творчої уяви у молодших школярів на уроках трудового навчання»

Виконавець: студентка групи 426 Корсун Юлія Володимирівна

Керівник: старший викладач Демченко Наталія Іванівна

Нормоконтролер:

Бородінова Л. Ю.

КИЇВ 2021

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій
Кафедра педагогіки та психології професійної освіти
Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність 053 «Психологія»
ОПП «Практична психологія»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Е. Лузік

«__» _____ 2021 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання дипломної роботи

Корсун Юлії Володимирівни

1. Тема дипломної роботи «Розвиток творчої уяви у молодших школярів на уроках трудового навчання» затверджена наказом ректора від «26» березня 2021 р. наказ №483/ст.

2. Термін виконання роботи: з 22.02.2021 до 01.06.2021 р.

3. Вихідні дані до роботи: робота складається зі вступу, трьох розділів висновків до першого, другого та третього розділу загальних висновків, списку використаних джерел та додатків загальним обсягом 53 сторінок, з них обсяг основного тексту 49 сторінок, список використаних джерел нараховує 46 позицій.

4. Зміст пояснювальної записки: Вступ; Розділ 1. Теоретичні аспекти вивчення розвитку уяви у молодших школярів; Висновки до першого розділу; Розділ 2. Експериментальне дослідження творчої уяви молодших школярів; Висновки до другого розділу; Розділ 3. Психокорекція творчої уяви молодших школярів на уроках трудового навчання; Висновки до третього розділу; Висновки; Список використаних джерел та література; Додатки.

5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстративного матеріалу): таблиці, рисунки, діаграми, графіки.

Календарний план-графік

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Опрацювання та реферування літератури з теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження	22.02.2021	
2.	Формулювання мети, завдання досліджень. Складання попереднього плану роботи. Узгодження з керівником	01.03.2021	
3.	Написання основної частини. Перше читання керівника	01.04.2021	
4.	Написання вступу, висновків. Уточнення плану дипломної роботи	01.05.2021	
5.	Оформлення роботи. Подання керівникові	10.05.2021	
6.	Попередній захист дипломної роботи	19.05.2021	
7.	Опрацювання зауважень і виправлення недоліків	30.05.2021	
8.	Подання остаточного варіанта на кафедру	31.05.2021	
9.	Подання дипломної роботи на рецензування	02.06.2021	
10.	Захист роботи (доповідь та презентація роботи)	15.06.2021	

6. Дата видачі завдання: «22» лютого 2021 р.

Керівник дипломної роботи _____ Демченко Н. І.

(підпис керівника)

(П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____ Корсун Ю.В.

(підпис випускника)

(П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до дипломної роботи «Розвиток творчої уяви у молодших школярів на уроках трудового навчання»: 53 сторінки, 46 використаних джерел та літератури, 3 додатки.

Об'єкт дослідження - уява молодших школярів.

Предмет дослідження - особливості розвитку творчої уяви молодших школярів на уроках трудового навчання.

Мета роботи – вивчення впливу уроків трудового навчання на розвиток творчої уяви молодших школярів.

У дипломній роботі розкрито поняття творчої уяви, особливості розвитку творчої уяви на уроках трудового навчання. Описано розробку психокорекційної програми для розвитку творчої уяви молодших школярів, а саме психокорекцію творчої уяви молодших школярів на уроках трудового навчання.

Практичне значення дослідження полягає в розробці корекційно-розвивальної програми з психокорекції рівня творчої уяви молодших школярів. Результати дослідження можуть бути використані батьками та вчителями молодших школярів на уроках трудового навчання.

ТВОРЧА УЯВА, РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ УЯВИ, МОЛОДШІ ШКОЛЯРІ, ТРУДОВЕ НАВЧАННЯ, ПСИХОКОРЕКЦІЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ, КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНА ПРОГРАМА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ УЯВИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	9
1.1. Творча уява як предмет психологічного дослідження.....	9
1.2. Психологічні особливості розвитку творчої уяви молодших школярів на уроках трудового навчання.....	15
Висновки до першого розділу.....	27
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	28
2.1. Характеристика вибірки, етапів та методик дослідження.....	28
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження уяви молодших школярів.....	30
Висновки до другого розділу.....	35
РОЗДІЛ 3. ПСИХОКОРЕКЦІЯ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ.....	36
3.1. Розробка, обґрунтування та зміст програми психокорекції уяви молодших школярів на уроках трудового навчання.....	36
3.2. Розробка практичних рекомендацій батькам та вчителям молодших школярів на уроках трудового навчання.....	41
Висновки до третього розділу.....	44
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	47
ДОДАТКИ.....	50

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток особистості молодшого школяра належить до найважливіших проблем психології, набуваючи в сучасних умовах все більшої актуальності.

У Державному стандарті початкової освіти затвердженого постановою Кабінету Міністрів України 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688) зазначено, що «Метою початкової освіти є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості» [10].

Виходячи з цього, набуває актуальності проблема дослідження різноманітних форм творчої діяльності молодших школярів, зокрема особливості розвитку творчої уяви дітей молодшого шкільного віку.

Враховуючи те, що навчальна діяльність молодшого школяра супроводжується інтенсивним розвитком когнітивної сфери, саме в цей період необхідно розвивати творчий потенціал дитини. Саме тому, згідно з дослідженнями Л.С. Виготського, «розвинена уява є умовою ефективного засвоєння які навчаються освітньої програми, а також сприяє саморозвитку та самовдосконалення особистості, формування вміння планувати власну діяльність і орієнтуватися в майбутньому»[8].

Для розвитку творчої уяви молодших школярів найбільш ефективними є заняття з трудового навчання, на яких вони виражають власні емоції, почуття, пізнають світ, формуються чіткі та досить повні уявлення про предмети та дії з матеріалами. Також трудове навчання розвиває в них фантазію, нестандартність мислення, вміння спостерігати та використовувати звичайні предмети по-новому.

Проблеми розвитку творчої особистості досліджували Б. Ананьєва, Ю. Бабанський, П. Блонський, У. Джеймс, А. Кестляр, А. Маслоу, С. Медник, К. Роджерс, В. Романець, Е. Торренс. У працях таких видатних учених, як

Л. Виготського, О. Дьяченко, А. Матюшкіна, С. Рубінштейна, Б. Теплова, Л. Шрагіної та ін. висвітлені погляди на розвиток уяви як психологічної основи творчості так і креативності.

Аналіз стану досліджень з даної теми виступає свідченням її актуальності та практичної значущості; це можна простежити в роботах таких науковців як І. Волощук, В. Клименко, А. Машталір, О. Савченко, Г. Тарасенко, О. Філінчук та ін., які аналізували основні проблеми розвитку уяви молодших школярів. Психолого-педагогічна наука приділяє недостатньо уваги вивченню уяви. Особлива роль у цьому процесі належить початковій ланці освіти, оскільки саме в молодшому шкільному віці виявляються і розвиваються здібності дитини, створюються умови для її самовираження в різних видах діяльності.

На уроках трудового навчання вчителі повинні створювати умови за допомогою рукоділля, щоб учні могли продемонструвати свої творчі здібності та застосовувати їх у конкретних випадках. Як зазначали відомі вітчизняні вчені Г. Костюк, О. Леонтьєв, В. Моляко, Я. Пономарьов та ін. саме школа призначена відіграти провідну роль у розвитку творчої уяви школярів. Тому виникає необхідність провести більш поглиблене вивчення практики творчих методів навчання в освітньому процесі початкових класів школи, теорії творчого розвитку молодших школярів, педагогічного досвіду викладання, за допомогою уроків трудового навчання.

Актуальність дипломного дослідження та недостатнє вивчення цієї проблеми у психології обумовило вибір теми дослідження: «Розвиток творчої уяви у молодших школярів на уроках трудового навчання».

Об'єкт роботи: уява молодших школярів.

Предмет роботи: особливості розвитку творчої уяви молодших школярів на уроках трудового навчання.

Мета роботи: вивчення впливу уроків трудового навчання на розвиток творчої уяви молодших школярів.

Реалізація поставленої мети дослідження передбачає розв'язання таких завдань:

1. Здійснити теоретичний аналіз особливостей розвитку творчої уяви молодших школярів.
2. Визначити методичну базу та організацію констатувального експерименту щодо розвитку творчої уяви молодших школярів на уроках трудового навчання.
3. Виявити рівні сформованості уяви дітей молодшого шкільного віку.
4. Розробити та впровадити прихорекційну програму розвитку творчої уяви у дітей молодшого шкільного віку.
5. Розробити практичні рекомендації батькам та вчителям щодо подальшого розвитку уяви молодших школярів.

Методи дослідження:

теоретичні: теоретика-методологічний, логічний аналіз, літератури з метою з'ясування стану досліджуваної проблеми ;

емпіричні: методики діагностики рівня розвитку творчої уяви дітей молодшого шкільного віку: «Скульптура», «Домалюй картину», «Мисливець», обсерваційні методи (пряме спостереження); психолого-педагогічний експеримент : констатувальний, формувальний; методи статистично-математичної обробки даних, а саме, розрахунок кореляційного зв'язку за критерієм Спірмена.

статистичні методи використовувалися для перевірки взаємозв'язку уяви та уваги молодших школярів.

Практичне значення дослідження полягає в розробці корекційно-розвивальної програми для підвищення рівня розвитку творчої уяви молодших школярів. Результати дослідження можуть бути використані батьками та вчителями молодших школярів на уроках трудового навчання, або позакласних факультативах.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел, що налічує 46 найменувань, додатків на 4 сторінках. Основний зміст роботи викладений на 49 сторінок і містить 2 таблиці, 3 рисунки. Загальний обсяг роботи – 53 сторінки.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ УЯВИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

1.1. Творча уява як предмет психологічного дослідження

У психології уяву як психічний пізнавальний процес, який є основою творчості широко досліджували вітчизняні та зарубіжні дослідники. Зокрема, Л. Виготський. у своїй праці, яка заслуговує уваги «Уява і творчість в дитячому віці» вчений підтверджує, що власне уява являється основою творчості. Творчу діяльність, яку застосовують у комбінуючій здатності нашого мозку, психологія називає уявою або фантазією [8].

Уява як основа будь-якої творчої діяльності однаково виявляється у сферах культурного життя, роблячи можливим художню, наукову та технічну творчість. У цьому сенсі на думку дослідника С. Рубінштейна «все, що оточує нас і що зроблено руками людини, весь світ культури, на відміну від світу природи, – це продукт людської уяви та творчості, що заснована на цій уяві» [30].

Відомий вчений С. Рубінштейн також вивчав взаємозв'язок уяви та творчої діяльності. Для нього «уявляти – це перетворювати» [30], а уява – «це відліт від минулого досвіду, це перетворення даного та породження на цій основі нових образів, що є продуктами творчої діяльності людини і прообразами для неї» [30].

На його думку, «уява відіграє значну роль в кожному творчому процесі» [30]. Саме уява дає змогу людині здобути свободу від оточуючої реальності.

Проте будь-яка яскрава фантазія залишається пов'язаною з дійсністю та відображає її. «І уява тим плідніша і цінніша, чим більше вона (перетворюючи дійсність, відхиляючись від неї) все-таки враховує її суттєві виміри та більш значущі риси. Таким чином, і в цій формі, що відхиляється від дійсності аж до фантастики, уява зовсім не пориває з дійсністю. У своїх вищих творчих формах уява здійснює відліт від дійсності, щоб глибше проникнути в неї» [30].

Г. Ердман описував уяву або фантазію як процес створення образів та сприйнятих предметів. Але тлумачення його понять «предмет» і «зображення» не дозволяє підвести до нього відношення речей та їх розуміння, що є важливим для уяви [9].

З точки зору З. В. Сегала під фантазією він розумів наявність будь-якої ситуації у формі уявлень. Відмічаємо, що вказане має місце і в процесі пригадування [9].

Отже, під уявою зазвичай розуміють процес побудови образів предметів і явищ на основі минулого досвіду. Різниця між образом, створеним уявою, і образом пам'яті полягає в тому, що вони ніколи не помічалися раніше. Образи уяви проявляються в процесі побудови раніше сприйнятих зображень або їх фрагментів.

На основі результатів попереднього людського досвіду виникають нові образи. Все це здійснюється завдяки таким прийомам:

1. Прийом змін предмета в якесь нове явище називається склеюванням або аглютинацією. Це найпростіший прийом. Використовуючи цей метод, були створені різні герої міфів (дракон, русалочка). Про даному прийомі міркував Великий художник Леонардо да Вінчі: «Щоб фантастичне тварина зробити природним, нехай це буде, наприклад, змія, треба взяти голову собаки, намалювати очі кішки, вуха пугача, шию черепахи і т.д.».

2. Прийоми перебільшення (гіперболізації) і применшення (літоти). Розглядаючи гіперболізацію можна відзначити, що вона досягається за рахунок збільшення кількості частин предмета (триголовий змій), а литота - за рахунок зменшення кількості частин предмета (одне око у циклопа).

3. Прийом акцентування уваги на частини предмета, його виділення із загального. Дуже часто цей прийом використовують, при створенні карикатури (ненажеру зображують з великим животом, базіки - з довгим язиком).

4. Ще один прийом творчої уяви - це схематизація. Використовуючи цей прийом, відбувається виділення рис подібності та відмінності. При цьому одні

риси випадають з уваги або спрощуються, зате інші посилюються. При схематизації відбувається повна трансформація всього образу.

5. Прийом виділення схожих рис з декількох образів, об'єднання їх в щось нове, що містить хоча б частину кожного об'єкта. Цей прийом називається типізація. Можна сказати, що це найскладніший прийом. Його майже ніколи не використовують в техніці, зате в художній творчості він є основним. Якщо предмети не мають певної форми (хмари, тіні від предметів), то в свідомості людини вони можуть асоціюватися з реальними предметами, схожими з вихідними по формі. Цей прийом в науковій літературі названий аналогією.

За допомогою мисленнєвих операцій людина характеризується своєю здатністю створювати та модифікувати образи реальних та вигаданих об'єктів та ситуацій. Вчений Є.Б. Старовойтенко виділив такі метафоричні форми розумової діяльності:

- Копія (текстова копія зображення в пам'яті),
- Графічна класифікація (створення узагальнених зображень, графічних понять і схем, абстрактних символів),
- Трансформація (динамічні зміни образу в розвитку уяви, фантазії, розгортання мрій та образних концепцій),
- Фігуративна творчість (свідоме і несвідоме реалізація нових образів, символів, образних думок),
- Моделювання (створення реалістичних конкретних картин та майбутніх проєктів),
- Символічне узагальнення (свідоме та несвідоме узагальнення символів),
- Спонтанні образи (сни, марення та фантазії, прояви психопатологічних станів),
- Символічна трансцендентність («Просвітлення», «Доказ», «Передбачення», що відбувається в зміненому стані свідомості) [34].

Мрія – є особливою формою уяви. Саме за допомогою мрій людина здатна створювати образи. Також уявою називають фантазію.

Творча уява – полягає в створенні нових образів без опори на готове або умовне зображення. А також в самостійному створенні нових образів. Дуже важливо розвивати творчу уяву з дитинства, адже в майбутньому це розвине творчо мислячих людей у різних видах професійної діяльності. Тому у всіх школах вчителі звертають увагу на максимальну стимуляцію стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків, наполегливості у вирішенні творчих завдань. Особливо це набуває актуальності саме у дитячому віці, коли існують сприятливі умови для розвитку творчої уяви, адже в майбутньому це розвине творчо мислячих людей у різних видах професійної діяльності. Тому у всіх школах вчителі звертають уваги на максимальну стимуляцію стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків, наполегливості у вирішенні творчих завдань.

На науковому рівні це знайшло відображення у працях таких вчених як Л. Виготського, В. Мухіної, Р. Нємова, В. Петровського, О. Скрипченко, К. Ушинського та ін, які займалися дослідженням формування та розвитку уяви молодших школярів такі вчені як [35].

Як нами вже було з'ясовано, творча уява являється окремим видом уяви, однак, її механізми творчої уяви можуть бути застосовані до різних областей активності школяра і слугують людству в цілому. В усіх видах людської діяльності уява забезпечує передбачення бажаного результату і діяльності людини і дозволяє зіставити його з наявними способами реалізації. Уява хоч і відривається від об'єктивної дійсності, з реальністю вона пов'язана ще є тому, що має певні фізіологічні механізми виникнення. Уява виникає у правій півкулі головного мозку людини та знаходиться в тісному зв'язку з емоціями людини. Таким чином вона може активізуватись як відповідь на емоції людини. Тож бурхлива уява окремих індивідів може породжувати в них емоції, які не пов'язані з об'єктивною дійсністю, та впливати на стан їхнього організму. Якщо права півкуля мозку буде пошкоджена, людина ризикує втратити можливості своєї уяви.

Таким чином, уява не лише ґрунтується на роботі мозку, а й сама справляє вплив на його роботу, виявляючи себе як реальний чинник життя у всіх його проявах.

Відомо, що у період молодшого шкільного віку відбувається перехід від потенційних форм психічного розвитку до активних. Як правило саме в молодшому шкільному віці дитяча уява як психічна функція дуже активна у своєму розвитку й впливає на продуктивність навчальної діяльності, на формування евристичного досвіду та виявлення творчих здібностей. Крім того, у молодшому шкільному віці уява може переходити з одного виду діяльності в інший, формуючись в ігрових заміщеннях одних предметів іншими.

Отже, функціонування творчої уяви молодшого школяра тісно пов'язане з успішним засвоєнням знань, адже для цього треба застосовувати творче перетворення, комбінування, надати смислове означення різним компонентам навчального матеріалу.

Виходячи з наукових поглядів С.Л. Рубінштейна, який зазначав, що своєю вищою творчою формою уява виділяється з реальності і проникає в реальність ефективність творчої уяви можна оцінити за двома основними параметрами:

- 1) беручи до уваги обмеження реального світу, значущим чином підтримувати ступінь об'єктивності та значущості уяви;
- 2) новизну сформованого образу та оригінальність та генеровані ідеї [30].

Оскільки творча уява націлена на створення абсолютно нових, нестандартних образів; за відсутності шаблону вони створюються не за готовими інструкціями, а створюються самостійно.

Люди з високим рівнем творчих здібностей часто застосовують це у своїх роботах. Прикладом такої зайнятості можуть бути винахідники, різноманітні дизайнери, художники, письменники.

Тому, граючи у футбол, хлопець креативно конструє у своїй свідомості образ передачі м'яча дуже вдало, щоб вразити ворота суперника, враховуючи всі нюанси унікального ігрового середовища, а потім намагаючись це втілити. Навіть якщо хлопчик не знає цієї здатності, і якщо цей образ не може бути реалізований, створений образ, безумовно, є найвищим рівнем творчої уяви.

Творча уява дітей бідніша за творчу уяву дорослих через те, що у них менший життєвий досвід, а отже, і менше матеріалу для фантазії. Тому для збагачення

творчої уяви дитини слід збагачувати її досвід. У молодшому шкільному віці з’являються гарні передумови для розвитку творчої уяви. Але ці передумови далеко не завжди реалізуються. Це відбувається з ряду причин: недооцінка ролі творчої уяви, орієнтація системи освіти на репродуктивне відтворення матеріалу. Недостатня увага приділяється діагностиці рівня розвитку творчої уяви; формам роботи, які б сприяли її розвитку. Щоб подолати цей недолік, необхідні методики діагностики творчої уяви та спеціальні завдання для її розвитку.

Вчений І. Волков вважає, що творчість школяра - це створення оригінальних виробів та продуктів (вирішення проблем, написання робіт) у процесі роботи, відбувається самостійне застосування засвоєних знань вмінь та навичок, включаючи їх передачу, у процесі спільної роботи. Відомі методи діяльності або створюють нові методи для вирішення (виконання) завдань учнями. [7].

Талановитий письменник Джанні Родарі у своїй книзі «ГраMATика фантазії» розповідає, що існують шляхи придумування нових оповідань, казок, новел і тому подібне, для дітей. А також описав як дорослі можуть допомогти дітям створювати подібне самотужки. [28]

Важливо зазначити, що письменник зміг влучно донести свою любов до дітей, яких він називає «юні громадяни планети», а також його слова наповнені турботою про те, щоб батьки, вчителі та наставники навчилися зацікавлювати дітей до творчості.

Організуючи розвиток творчої уяви, треба виходити з відомих психолого-педагогічних положень про те, що здібності особистості виявляються і формуються в діяльності; дитина може отримати високий рівень творчої уяви навіть у достатньо ранньому віці; розвиток особистості не відбувається за пасивного споглядання нею навчального процесу; основним стимулом розвитку здібностей особистості, в тому числі й творчих, є інтерес.

Залучення учнів до творчої діяльності розкриває перед ними горизонт людських можливостей і сприяє правильному визначенню свого місця на широкому полі власних знань, умінь та здібностей. Це відбувається з тієї причини, що в творчості людина реалізує в усій повноті свої знання, уміння та здібності, а отже,

отримавши можливість випробувати себе в різних видах діяльності, точно переконується в наявному арсеналі знань, умінь та здібностей і цим самим адекватно оцінює свої можливості, що безумовно, сприяє в майбутньому правильному вибору професії.

Як ми вже загадували вище, творча уява – вимальовує нові, не схожі на інші образи та ідеї. Саме творча уява доповнює творче мислення і таким чином становить основну людську творчість. Художній образ являється її продуктом. Синтез в уяві здійснюється у різних формах, які називаються прийомами уяви.

Таким чином ми дійшли до логічного висновку, що в житті людини творча уява дуже важлива та актуальна на сьогоднішній день.

Можна зазначити, що всі діти мають творчу уяву, питання тільки в тому наскільки вона розвинута? На жаль самі собою, поза навчанням, поза діяльністю вона розвиватися не може. Тому завдання школи - виявити і розвинути уяву дитини у доступній і цікавій дітям творчій діяльності.

1.2. Психологічні особливості розвитку творчої уяви молодших школярів на уроках трудового навчання

Оскільки світ дитини – це світ дії та діяльності, саме уроки трудової діяльності дозволяють дитині віддатися пориву фантазії, а вчителям дає можливість увійти в цей світ, глибше зрозуміти внутрішнє життя дитини. Крім того, творчість є природним само лікувальним засобом, на яке здатне дитинство, тому застосовуватися вона повинна не тільки з метою корекції, а й у профілактичних цілях.

Основна тенденція у розвитку уяви молодших школярів полягає у переході від переважно репродуктивних форм до творчої переробки уявлень, від простого комбінування до логічної побудови нових образів, тобто збільшується питома вага творчої уяви. З віком учні все менше потребують опори на конкретні предмети та дії. Зростає вимогливість до витворів своєї уяви. З віком образи уяви стають більш цілісними, диференційованими. Зростає швидкість утворення образів уяви.

З-поміж інших предметів у школі, саме трудове навчання (або дизайн) є унікальним у вирішенні завдань як художнього, так і особистісного розвитку, активно розвиваються психологічні процеси, формується довільна увага і пам'ять, творча уява, народжуються нові почуття, також розвивається громадське і духовне становлення покоління що підростає. Ручна праця має свої особливості, пов'язані з пізнавальним розвитком, що допомагає збагачувати свідомість дітей новим змістом, систематизувати накопичену і отриману інформацію, розвивати художньо-творчі здібності і позитивно-емоційне сприйняття навколишнього світу.

Безпосередньо це викликано не тільки природою сприймання цього виду творчості, а й тим, що вже в ранньому віці трудове навчання стає однією з найдоступніших і емоційно-захоплюючих форм творчості.

Будь-якій мистецькій роботі притаманне поняття - творчість, тому що воно (творчість) пов'язане з необхідністю створення чогось нового, свого, раніше не існуючого. Це проглядається в дитячих саморобних виробках.

Трудове навчання - це загальноосвітній предмет і основа предметного змісту галузі «технічної» освіти. Основна мета трудового навчання залучення учнів безпосередньої, живої праці, яка впливає на формування їх соціальних, культурних, інтелектуальних, моральних, естетичних і психологічних рис. Культуротворчі потенції праці мають аксіологічний характер і повинні бути спрямовані на організацію навчального процесу як такі, що збігаються із природовідповідністю. Отже, саме заняття трудами вчить дітей щасливого та легкого розвитку творчої уяви.

Часто відсутність творчого початку в подальшому стає перешкодою у старших класах школи, коли необхідні рішення нестандартних задач, інтерпретація матеріалів першоджерел. Основна ж увага у початковій школі акцентується на увазі, мисленні, пам'яті, хоча саме у молодшого школяра у значній більшій мірі зберігаються риси сенситивності для розвитку уяви і творчих здібностей.

Дитячі вироби майже завжди відображають їх суб'єктивні картини світу. Коли дитина робить предмети реального світу, вона водночас може змінювати їх властивості, поєднувати різні явища, тощо. Це доводить, що уява прагне до нового,

пошуку значущого у звичайному. На уроці дитина має на меті відобразити не дійсність, а своє ставлення до неї.

Коли діти на уроках починають експериментувати з формою і кольором, вони стикаються з необхідністю відшукати такий спосіб зображення, в якому об'єкти їх життєвого досвіду могли б відтворюватися за допомогою певних засобів. Достаток оригінальних рішень, які вони створюють, завжди вражають, особливо тому, що діти звертаються, як правило, до самих елементарних тем.

Наприклад, при зображенні риби з листочків, які наклеюються на кольоровий картон діти не прагнуть бути оригінальними, і все ж спроба відтворити на картоні все те, що вони бачать, змушує кожную дитину відкривати для себе нову візуальну формулу для вже відомого предмета. У кожній роботі можна помітити розуміння та особливості сприйняття візуального поняття про рибу.

Це доводиться тим, що будь-яка дитина розуміє, що перед ним зображення риби, а не будь-який інший об'єкт. У той же час кожна робота істотно відрізняється від іншої.

Об'єкт представляє тільки незначний мінімум характерних структурних ознак, викликаючи тим самим до уяви в буквальному сенсі слова. У дитячих поробках пропонується безліч рішень по зображенню окремих частин риби. Варіюються зображення не тільки частин тіла, але і контурних ліній. Деякі поробки мають безліч деталей і відмінностей, інші - всього лише кілька. Круглі форми і прямокутні, тонкі штрихи і величезні маси, протиставлення і часткові збіги - все використовується для відтворення одного і того ж об'єкта. Але просте перерахування одних лише геометричних відмінностей нічого не говорить нам про індивідуальність цих зображень, яка стає очевидною завдяки зовнішньому вигляду всієї роботи.

Ці відмінності частково обумовлені стадією розвитку дитини, частково його індивідуальним характером, частково вони залежать від цілей, для яких створювалась поробка. Взяті всі разом роботи свідчать про багатство творчої уяви дітей.

Звідси випливає, що роль творчої уяви на уроках трудового навчання велика. І розвиток творчої уяви є однією з головних задач в системі естетичного виховання, тому що поробка є джерелом творчої діяльності.

Відомо, що розвиток творчої уяви молодших школярів залежить безпосередньо від вчителя, який має знайти особистий підхід до кожного учня, направивши на творчий підхід, на засвоєння системи знань навчального матеріалу.

Відомий педагог В. Сухомлинський зазначав: «Розвитку допитливості, системності, гнучкості, самостійності розуму сприяють такі прийоми впливу на внутрішні психічні процеси, при яких учень подумки оглядає, досліджує широке коло фактів, явищ для вивчення проблеми» [35].

Отже, для повноцінного розвитку творчої уяви школяра потрібен креативний підхід педагога, для цього існує певна послідовність у навчальній роботі:

1. здобування вражень;
2. невимушене вираження творчого початку;
3. пошук творчих рішень;
4. самостійність/незалежність;
5. персональна і колективна творчість.

Щоб навчання дитини проходило ефективніше воно повинно бути доступним та цікавим. Також важливо щоб навчання було наочним, багатий демонстраційний матеріал: різні схеми, наочні посібники є основою навчання.

Період молодшого шкільного віку - це час, коли у дитини дуже активно розвивається уява. Молодший школяр аналогічно як і в дошкільному віці продовжує багато, і з задоволенням малювати, ліпити з пластиліну, робити аплікації та вироби. Частіше всього це відбувається в шкільному закладі, коли на заняттях праці чи образотворчого мистецтва дитина поступово знайомиться та пізнає різні види творчості, де вона може проявити свою фантазію. На заняттях вони займаються квілінгом, вишиванням, в'язанням, а також вчаться працювати з батиком, різними поверхнями та площинами.

Нова українська школа підтримує практику, де хлопчиків і дівчат не ділять за гендерним розподілом на уроках трудового навчання.

Таким чином діти разом складають конструктори LEGO, займаються робототехнікою, оскільки, на думку деяких шкільних адміністрацій, ці заняття "цікаві і для хлопчиків, і для дівчат. Ще на уроках трудового навчання діти вчать техніці оригамі, дизайну, оформлення та оздоблення виробів і тому подібне. Таким чином вчителі вчать дітей творчо мислити, та за допомогою фантазії в кінці отримувати унікальні вироби.

У процесі художньої ручної праці, наприклад, при обробці дерева (та інших матеріалів) відпрацьовується точність, витримка, охайність, координація рухів, розвивається інтелект. Роботи учнів передають їх настрій, почуття, захоплення, уявлення. Значення ручної праці полягає ще й в тому, що вона тісно пов'язана з процесами розумового і духовного життя.

При цьому безкорислива захопленість творчою діяльністю, що є цілком нормативним показником молодшого шкільного віку, часто може вступати в нелегкі взаємини з нормативністю навчання в школі.

Виконуючи завдання на розвиток уяви, де дітей просять прикрасити візерунками порожні квадрати, учні 1 класу часто не можуть впоратися з ним, оскільки в їх кругозір немає достатньої інформації про різні види візерунків. Діти 3-4 класів цілком справляються з цим завданням, оскільки їх рівень уяви ґрунтується вже на наявних в пам'яті зразках і стандартах. Але, як показують дослідження, діяльність за зразком тягне за собою зниження рівня творчих здібностей у молодшому шкільному віці, дитина навчається стандартного виконання дій "як всі".

За допомогою трудового навчання діти навчаються:

- відображати основні конструктивні елементи форм виробу;
- вміння утворювати у виробі новий погляд;
- адекватності утворення пропорцій цілих частин;
- уміння підбирати правильні пропорції кольору, тону, форми та пропорції самого виробу;
- оригінальності;
- відтворювати характерні естетичні ознаки натури;
- здатність творчо реалізовувати художньо-образне рішення;

– навчитися самостійності за допомогою копіювання, можливо допомоги вчителя або абсолютно самостійно.

Виставки спільних робіт дітей, батьків та вчителів – один дуже дієвий спосіб розвитку дитячої творчої уяви. Під час виставок, діти намагаються вигадати найунікальніші вироби, застосовуючи свій креатив та унікальність.

З першого класу вчителі, які розвивають творчу уяву дитини, мають пам'ятати, що праця – перша життєва потреба людини, тому кожен урок має бути корисним, розвиваючим. Саме у початкових класах, молодших школярів вчать роботи з різноманітним папером, картоном, нитками, тканиною, природним матеріалом, якими людина користується усе своє подальше свідоме життя. Дітям розповідають про форму й будову різних предметів, інструментів для обробки матеріалів, виникнення й використання технік декоративно-прикладного мистецтва, технічних засобів, збагачують словник, вчаться висловлювати свої думки. Природний матеріал є потужним засобом розвитку творчих здібностей молодших школярів, розвитку уяви, уваги, спостережливості.

Робота з природним матеріалом сприяє екологічному вихованню. Діти вчаться відчувати красу природи і створювати не менш красиві вироби з різноманітного матеріалу власними руками.

В працях вченої педагога Савченко О.Я. відмічається, що природний матеріал активізує уяву учнів, творче мислення [31]. В той же час Василь Сухомлинський стверджував, що «забуваючи про найважливіше джерело знань – навколишній світ, природу, ми штовхаємо дітей на зубріння і цим самим отупляємо їхню думку» [35].

Саме тому вчитель молодших класів має створити невимушену, сприятливу атмосферу на своїх уроках, яка може створюватися за допомогою музичного супроводу.

Наприклад, якщо діти працюють з засушеними листочками, жолудями, каштанами, гілочками, сушеними квіточками, тобто природним матеріалом, було б доречно увімкнути звуки дощу, шелест трави, шум моря або спів пташок.

Більша частина дітей в молодшій школі залишаються на групі продовженого дня. Часто діток в цей час виводять на вулиці, такі прогулянки можуть сприяти

збору природного матеріалу, для майбутнього використання на уроках трудового навчання. В процесі збирання природних матеріалів (камінчики, шишки, гілочки, жолуді, квіти, листочки, різноманітні корінчики тощо) діти одразу придумують як найбільше образів, які можна створити за допомогою цієї різноманітності. Також до цього можна залучити батьків, з якими дітки можуть на дачі або на морі збирати матеріал. Діти перестануть викидати коробки, пляшки, пакети, обрізки ниток, дротики, кришечки та багато іншого, що можна використати на уроці. Що не мало важливо і актуально на сьогоднішній день, таким чином можна привчити дитину до того, що потрібно любити природу, та не бути споживачем, а максимально використовувати речі.

Робота з природним матеріалом має великий вплив на розумовий розвиток творчої уяви. Якщо звернути увагу на те, як діти працюють з цим матеріалом, можна відслідкувати таку послідовність їх роботи:

1. Школярі уважно розглядають та аналізують приклад роботи, його структуру, матеріал, спосіб викладки і т.д.;

2. Переходять до виконання роботи.

Коли діти засвоїли цей процес, робота ускладнюється:

1. Дітям показують малюнок або фотографію іграшки, яка виготовляється;

2. Переходять до виконання роботи без попереднього аналізу, виготовляють виріб за завданням або за власним задумом.

Методично правильно побудована робота по виготовленню іграшок з природного матеріалу сприяє розвитку у дітей не тільки творчої уяви, а і уваги – підвищується її стійкість, формується довільна увага, зацікавлене ставлення до дійсності. В творчій обстановці завжди народжуються нові ідеї, виникає атмосфера співробітництва.

Таким чином на уроках трудового навчання діти мають відчувати себе творцями, виконуючі запропоновані завдання.

Учитель має створити найліпші умови, щоб школярі не тільки усвідомили суспільно корисне значення своєї праці, але й змогли б показати свою творчу уяву, реалізуючи її у конкретних трудових справах.

Основою організації навчальної роботи молодших школярів є структура, що складається з семи компонентів:

1. цільовий,
2. мотиваційний,
3. змістовний,
4. діяльно-операційний,
5. емоційно-вольової,
6. контрольно-регулюючий,
7. оціночно-результативний.

Вимоги, які забезпечать продуктивність розвитку творчої уяви молодших школярів:

1. Чітка цілеспрямованість уроку.
2. Достатня організоване і матеріальне забезпечення уроку.
3. Оптимальний психологічний режим уроку.
4. Оптимальний темп і ритм роботи на уроці.
5. Систематична послідовність навчальних операцій і спадкоємність.
6. Завершеність операцій.
7. Економія часу на уроці.
8. Безперервний контроль і самоконтроль.
9. Закріплення знань, умінь, навичок.
10. Безперервне вдосконалення навчального процесу.

А також необхідно пам'ятати про педагогічні методи, за допомогою яких здійснюється урок, як основна структура організації навчальної роботи у початкових класах школи, до них відносяться:

1. словесні
2. наочні
3. практичні
4. репродуктивні
5. пошукові
6. індуктивні

7. дедуктивні

8. самостійної роботи

У процесі життя людина включена в самі різні види діяльності, в трудову, навчальну, ігрову. У молодшому шкільному віці, який розглядається в роботі, трудова діяльність знаходиться поруч з навчальною. Це необхідно враховувати поряд з різними методами і формами організації навчальної роботи. Нижче представимо навчальну програму з трудового навчання для 3-го класу за стандартами нової української школи (Таблиця 1.2.1) [38]

Таблиця 1.2.1

**Трудове навчання 3 клас. Навчальна програма для загальноосвітніх
навчальних закладів**

<i>№ з/п</i>	<i>Зміст навчального матеріалу</i>	<i>Державні вимоги до навчальних досягнень учня/учениці</i>
1	2	3
1.	Мозаїка. Торцювання (контурне). Загальні відомості про виготовлення мозаїки технікою торцювання. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробів. Основні прийоми роботи та послідовність виконання мозаїки технікою торцювання. Практична робота. Виготовлення контурної мозаїки технікою торцювання.	<i>Учень/учениця:</i> має загальні уявлення про виготовлення мозаїки технікою торцювання; добирає інструменти та пристосування необхідні для виготовлення контурної мозаїки технікою торцювання; пояснює сутність контурного торцювання під час виготовлення мозаїки; знає основні прийоми роботи та послідовність виконання мозаїки; володіє навичками виготовлення контурної мозаїки технікою торцювання.
2.	Квілінг. Загальні відомості про техніку квілінг. Матеріали, інструменти та пристосування для виготовлення виробів технікою квілінг. Основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою квілінг. Практична робота. Виготовлення виробів технікою квілінг.	<i>Учень/учениця:</i> має загальні уявлення про виготовлення аплікацій технікою квілінг; розкриває загальні відомості про техніку; добирає матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробів технікою квілінг; знає основні прийоми роботи та послідовність виготовлення виробів технікою «квілінг»; володіє навичками виготовлення виробів технікою «квілінг».

1	2	3
4.	<p>Орігамі. Виготовлення об'ємних виробів технікою орігамі. Інструменти і пристосування для роботи в техніці орігамі.</p> <p>Практична робота. Створення об'ємних виробів технікою орігамі (квіти, фігурки звірів, птахів, тощо.).</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про виготовлення об'ємних виробів технікою орігамі; – називає інструменти і пристосування для роботи в техніці орігамі; <p>вміє створювати об'ємні вироби технікою орігамі.</p>
5.	<p>Витинанка. Загальні відомості про техніку виготовлення витинанок. Інструменти та пристосування для виготовлення витинанок. Послідовність дій під час виготовлення виробів технікою витинанки. Безпечні прийоми праці під час виготовлення витинанки.</p> <p>Практична робота. Виготовлення листівок, сніжинок, серветок, тощо технікою витинанки.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про техніку виготовлення витинанок; – добирає інструменти та пристосування необхідні для виготовлення витинанок; – розкриває послідовність дій під час виготовлення виробів технікою витинанки; – володіє прийомами роботи інструментом; – вміє виготовляти вироби технікою витинанки; – володіє навичками виготовлення витинанок; <p>дотримується безпечних прийомів праці під час виготовлення виробів технікою витинанки.</p>
6.	<p>Робота з пластичними матеріалам. Властивості пластичних матеріалів (пластилін, полімерна глина, глина, солоне тісто). Вироби об'ємної форми. Рельєф. Барельєф. Об'ємна фігура. Інструменти та пристосування для виготовлення виробів. Послідовність виготовлення об'ємних виробів з пластичних матеріалів.</p> <p>Практична робота. Виготовлення з пластичних матеріалів барельєфних форм. Виготовлення з пластичних матеріалів об'ємних сюжетних композицій за власним задумом.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про вироби об'ємної форми; – пояснює, що таке рельєф і барельєф; – добирає матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення виробів з пластичних матеріалів; – розкриває послідовність виготовлення об'ємних виробів з пластичних матеріалів; – вміє виготовляти з пластичних матеріалів барельєфні форми.
7.	<p>Аплікація з тканини. Види та властивості тканин. Використання тканин. Інструменти та пристосування для виготовлення виробів. Прийоми різання тканини та особливості її з'єднання з папером. Безпечні прийоми праці.</p> <p>Практична робота. Виготовлення аплікацій з використанням тканини.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про види, властивості та використання тканин; – добирає матеріали, інструменти та пристосування необхідні для виготовлення аплікацій з використанням тканини; – вміє виготовляти аплікації з використанням тканини.

1	2	3
8.	Мозаїка з природних і штучних матеріалів. Основні прийоми та послідовність виготовлення мозаїки з природних і штучних матеріалів. Практична робота. Створення мозаїки з природних і штучних матеріалів.	<i>Учень/учениця:</i> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про мозаїку з природних і штучних матеріалів; – знає основні прийоми та послідовність виготовлення мозаїки з природних і штучних матеріалів; – вміє створювати мозаїку з природних і штучних матеріалів.
9.	Декорування виробів. Способи декорування виробів. Орнамент. Писанка як один з символів України. Декорування писанок. Практична робота. Виготовлення аплікацій писанки відомими техніками. Декорування писанки.	<i>Учень/учениця:</i> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про декорування виробів; – називає способи декорування виробів; – знає що таке орнамент; – характеризує писанку як одним із символів України; – розкриває послідовність дій під час декорування писанок; – вміє виготовляти аплікації писанки відомими техніками; – володіє початковими навичками декорування писанки.
10.	Самообслуговування. Культура харчування. Правила поведінки за столом. Сервірування столу до обіду. Практична робота. Сервірування столу до обіду.	<i>Учень/учениця:</i> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про культуру харчування; – знає правила поведінки за столом; – розуміє специфіку сервірування столу до обіду; – розкриває послідовність складання серветок; – вміє складати серветки для святкового столу.
11.	Самообслуговування. Одяг і взуття. Оздоблення одягу та взуття. Інструменти та матеріали для оздоблення одягу гудзиками. Послідовність оздоблення виробів гудзиками. Практична робота. Пришивання гудзиків з чотирма отворами.	<i>Учень/учениця:</i> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про оздоблення одягу та взуття; – добирає інструменти та матеріали для пришивання гудзиків з чотирма отворами; – розкриває послідовність оздоблення виробів гудзиками; – вміє пришивати гудзики з чотирма отворами.

1	2	3
12.	<p>Виготовлення і оздоблення виробів об'ємної форми. Виготовлення об'ємних виробів з коробок, упаковок та самостійно виготовлених об'ємних деталей. Оздоблення виготовлених виробів відомими техніками та матеріалами. Макетування виробів з деталей конструктора.</p> <p>Практична робота.</p> <p>Виготовлення та оздоблення виробів об'ємної форми (транспортних засобів, будинків, роботів, тощо.).</p> <p>Макетування виробів з деталей конструктора.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про виготовлення і оздоблення виробів об'ємної форми; – знає специфіку виготовлення виробів об'ємної форми з коробок, упаковок та самостійно виготовлених об'ємних деталей; – розкриває послідовність дій під час виготовлення та оздоблення виробів відомими техніками та матеріалами; – вміє виготовляти та оздоблювати вироби об'ємної форми; <p>виконує макетування виробів з деталей конструктора.</p>
13.	<p>Екскурсії. Екскурсія до шкільних майстерень, до установ та організацій, на виробництво та підприємства, до майстерень з традиційними народними ремеслами.</p> <p>Ознайомлення з різними видами людської діяльності та професіями, з загальними правилами безпеки життя, обладнанням, організацією праці, готовими виробами.</p>	<p>Учень/учениця:</p> <ul style="list-style-type: none"> – має загальні уявлення про організацію праці; – характеризує види діяльності та результати праці; – аналізує та узагальнює побачене під час екскурсії.

Висновки до першого розділу

Здійснивши теоретико-методологічний аналіз літературних джерел з проблеми розвитку творчої уяви у молодших школярів на уроках трудового навчання можна зробити висновки:

1. З'ясовано, що саме в молодшому шкільному віці дитяча уява як психічна функція дуже активна у своєму розвитку й впливає на продуктивність навчальної діяльності, на формування евристичного досвіду та виявлення творчих здібностей.

2. Уточнено особливості творчої уяви молодших школярів, яка формується з елементів досвіду дитини, що в свою чергу, було набуто або запозичено в інших. Новизна об'єктів полягає у оригінальному створенні, видозмінненні або використанні

вже існуючих предметів чи матеріалів. Цей вид уяви є найважливішою складовою частиною творчої діяльності людини.

3. Виявлено, що уроки трудового навчання являються ефективним методом для розвитку творчої уяви молодшого школяра та забезпечують особистісний розвиток дитини. Трудове навчання – дає можливість учню максимально природньо та вільно проявляти та розвивати як свою уяву в цілому, так і творчу, зокрема.

4. Обґрунтовано той факт, що уроки трудового навчання сприяють зняттю напруженості, тривоги дітей, страху перед оточуючими, підвищують самооцінку, розвивають емоційну сферу дітей, а також допомагають розвивати творчу уяву.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Характеристика вибірки, етапів та методик дослідження

Реалізація поставленої мети нашого дослідження передбачає розв'язання ряду завдань, одне з яких - емпірично дослідити творчу уяву молодших школярів.

Емпіричне дослідження творчої уяви молодших школярів здійснювалось в кілька етапів:

1. Підбір та обрання методик, інструментарію, з метою виявити означену проблему;
2. Проведення експериментального дослідження, та аналізу отриманих результатів;
3. Розроблення психокорекційної програми та практичних рекомендацій, для підвищення творчої уяви молодших школярів.

З метою дослідження рівня розвитку творчої уяви молодших школярів були використані наступні методики:

1. Методика "Скульптура"

Метою цієї методики є виявлення розвитку творчої уяви молодших школярів.

Дитині пропонується набір пластиліну і завдання: за 5 хв. змайструвати якусь саморобку, виліпив її з пластиліну.

Фантазія дитини оцінюється за такими параметрами від 0 до 10 балів.

0-1 бал ставиться дитині в тому випадку, якщо за відведений на виконання завдання час (5 хв.) він так і не зміг нічого придумати і зробити руками.

2-3 бали дитина отримує тоді, коли він придумав і виліпив із пластиліну щось дуже просте, наприклад кулька, кубик, паличку, кільце і т.п.

4-5 балів дитина заробляє в тому випадку, якщо він зробив порівняно просту саморобку, в якій є невелика кількість звичайних деталей, не більше двох - трьох.

6-7 балів дитині ставиться в тому випадку, якщо він придумав щось незвичайне, але разом з тим не відмінне багатством фантазії.

8-9 балів дитина отримує тоді, коли придумана їм річ досить оригінальна, але детально не опрацьована.

10 балів цьому завданням дитина може одержати лише в тому випадку, якщо придумана їм річ вельми оригінальна, детально опрацьована і відрізняється хорошим художнім смаком.

Таким чином, отримавши результати учнів молодшого шкільного віку, ми можемо оцінити загальний рівень розвитку їх уяви:

8-10 балів - високий рівень;

5-7 балів - середній рівень;

0 - 4 - низький рівень;

2. *Методика «Домалюй картинку».*

Проводиться з метою визначення ступеню уяви дитини.

Процедура методики полягає в тому, що дитині дають простий олівець середньої м'якості, гумку та стандартний аркуш паперу формату А4 (210 x 297 мм) з спрощеними схематичними зображеннями предметів і незакінченими лініями невизначеного характеру, які треба домалювати так, щоб вийшла цілісна картина (Додаток А).

І надають **інструкцію**: “Домалюй, будь ласка, другу симетричну половину малюнку, якомога краще”. На питання, які, як правило, носять уточнюючий характер, слід відповідати ухильно. На будь-які вираження сумнівів можна сказати: “ти почни, а далі легше буде...”

Важливо звернути увагу на те, як дитина малює деталі, обличчя та різні елементи.

Оцінка рівня розвитку уяви наступна:

8-10 балів - високий рівень (в тому випадку, якщо домальована частина повністю ідентична намальованій картинці);

5-7 балів - середній рівень (виконання всіх вимог, крім синтетичного способу малювання, або якщо присутній синтетичний спосіб, але не намальовані деякі деталі);

0 - 4 - низький рівень (нерозбірливі каракулі, шаркання);

3. Методика "Мисливець".

Мета цієї методики визначення рівня розвитку уяви та уваги молодшого школяра.

На методику дається дитині 10 хв. Ця гра тісно пов'язана з другою, адже її мета також виявити не тільки ступінь розвитку уяви, а і ступінь уважності дитини. Дітям надається змога стати уважними мисливцями і знайти на зображенні (зашумлення малюнку) всіх тварин (Додаток Б).

А також спробувати створити подібне зображення.

Оцінювання відбувається за десятибальною системою, як у минулих двох методиках:

8-10 балів - високий рівень (усі фігури були знайдені та розмальовані);

5-7 балів - середній рівень (фігури знайдені не всі, та\або дитина не вклалася в час);

0-4 балів - низький рівень (мала кількість знайдених фігур, або їх відсутність).

Перевірка правильності вибору стратегії проведення експериментальної роботи стосовно взаємозалежності співвідношень здійснювалася за допомогою r_s -критерію виявлення ступеня узгодженості (залежності) змін Спірмена. Даний метод дозволяє визначити силу і напрям кореляційного зв'язку між увагою та уявою, і таким чином, в цілому з'ясувати ступінь залежності між ними.

2.2. Аналіз та інтерпретація результатів дослідження уяви молодших школярів

Досліджуючи рівень розвитку творчої уяви молодших школярів за методикою «Скульптура» ми зробили якісний і кількісний аналіз отриманих даних, в результаті якого визначили наступне: серед 40 досліджуваних 24 особи, а це складає 60% від

загальної кількості молодших школярів, мають високий рівень розвитку творчої уяви; 25%, що співвідноситься з 10 школярами мають середній рівень розвитку творчої уяви; і тільки у 15%, а це 6 школярів, виявився низький рівень розвитку творчої уяви. (Додаток В). Дані відображено у рисунку 2.2.1.

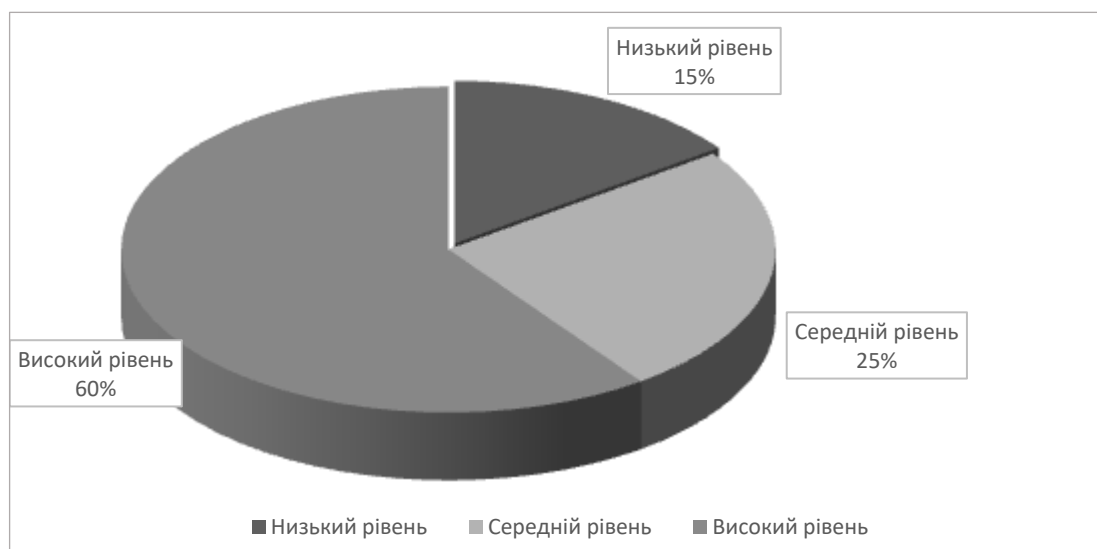

Рис. 2.2.1. Загальні показники прояву рівнів розвитку творчої уяви за методикою «Скульптура»

Згідно отриманих даних, можемо встановити факт, що в більшості дітей високо розвинена творча уява. Ця категорія дітей може деталізовано та яскраво уявити образ чи картинку. Також дослідження показало, що 25% респондентів мають середню здатність уявлення картинки, але не чітко. Вони забувають про деякі деталі, тобто вони виконували всі вимоги, крім синтетичного способу. Низький рівень творчої уяви у найменшій кількості респондентів (15%), це говорить про те, що в них вона найменш розвинута, тобто такі діти при ліпленні фігурки забувають про додаткові деталі, а спрямовують увагу лише на основні. Уявлення дітей не чітке, та не яскраве.

За методикою «Домалюй картину» ми зробили якісний і кількісний аналіз отриманих даних, в результаті якого визначили наступне: серед 40 досліджуваних 28 особи, а це складає 70% від загальної кількості молодших школярів, мають високий рівень розвитку творчої уяви; 22,5%, що співвідноситься з 9 школярами мають середній рівень розвитку творчої уяви; і тільки у 7,5%, а це 3 школяра,

виявився низький рівень розвитку творчої уяви. (Додаток В). Дані відображено у рисунку 2.2.2.

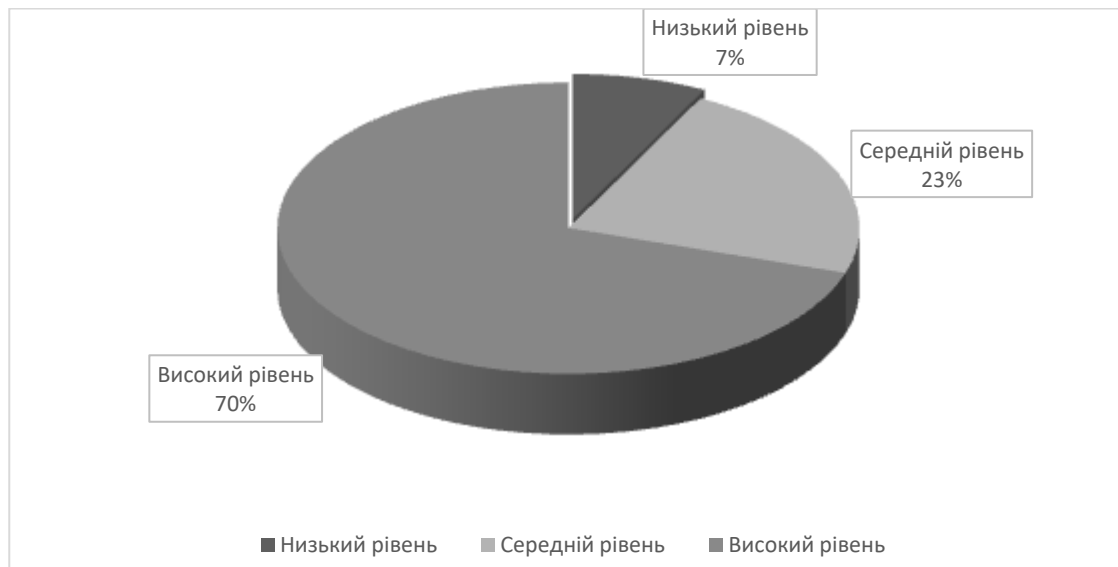

Рис. 2.2.2. Загальні показники прояву рівнів розвитку творчої уяви за методикою «Домалюй картину»

Згідно отриманих даних, можемо встановити факт, що в більшості дітей високо розвинена творча уява. Ця категорія дітей може деталізовано та яскраво уявити образ чи картинку. Також дослідження показало, що 22,5% респондентів мають середню здатність уявлення картинки, але не чітко. Вони можуть «упускати» деякі деталі, а також не притримуються синтетичного способу малювання другої частини малюнку. Низький рівень уваги у найменшій кількості респондентів (7,5%), це говорить про те, що в них вона найменш розвинута, тобто такі діти при зображенні малюнку забувають про додаткові деталі, а спрямовують увагу лише на основні.

Досліджуючи рівень розвитку уваги молодших школярів за методикою «Мисливець» ми зробили якісний і кількісний аналіз отриманих даних, в результаті якого визначили наступне: серед 40 досліджуваних 27 особи, а це складає 67,5% від загальної кількості молодших школярів, мають високий рівень розвитку уваги; 15%, що співвідноситься з 6 школярами мають середній рівень розвитку уваги; і тільки у

17,5%, а це 7 школярів, виявився низький рівень розвитку уваги. (Додаток В). Дані відображено у рисунку 2.2.3.

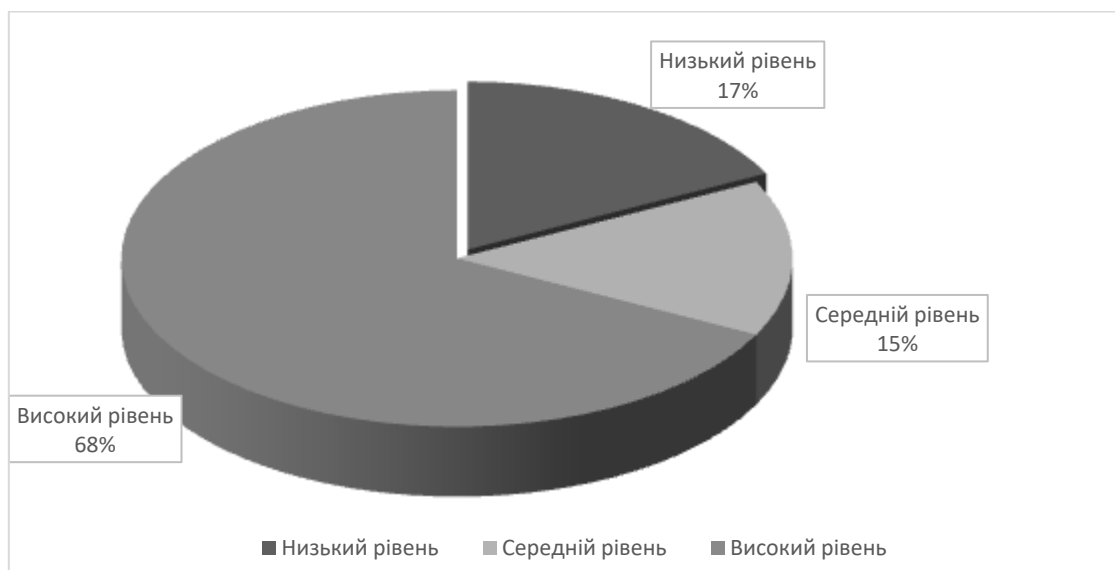

Рис. 2.2.3. Загальні показники прояву рівнів розвитку творчої уяви за методикою «Мисливець»

Згідно отриманих даних, можемо встановити факт, що усі методики, які ми провели підтверджують те, що у більшості дітей високо розвинуте творча уява. За допомогою методики «Мисливець», було виявлено, що 67,5% респондентів розпізнали максимальну кількість фігур.

Також дослідження показало, що не велика кількість респондентів 15% мають середній рівень. Вони впізнали та розмалювали майже всі фігурки. Низький рівень уваги було виявлено у 17,5% дітей, це говорить про те, що в них вона найменш розвинута, діти розмалювали малу кількість фігурок, або не вклалися в зазначений час.

Отримані результати показують, що певна кількість дітей мають низький та середній рівень творчої уяви, що підтверджує проблеми швидкості придумування; оригінальності фігурки/малюнку; різноманітності образів; деталізації образів, наявності їх характеристик.

З метою якісної інтерпретації отриманих результатів нами було зроблено статистичну обробку даних за кожним критерієм. Для цього ми застосовували критерій рангової кореляції Спірмена (Додаток Г).

Відповідно до отриманих результатів, можна сказати, що взаємозв'язок уваги та уяви було підтверджено на 99-відсотковому рівні, за рівнем значущості $\rho \leq 0,01$, тобто H_0 відхиляється та приймається H_1 . А також, що уява залежить від уваги. Адже в залежності від того на що ми зосереджуємо свою увагу залежить якість, яскравість та повнота наших уявлень.

Тому це дає підстави здійснювати пошук психокорекційного впливу щодо розвитку творчої уяви у дітей молодшого шкільного віку за рахунок створення психокорекційної програми.

Висновки до другого розділу

З метою вивчення розвитку творчої уяви молодших школярів було організовано та проведено дослідження за участю двох груп школярів третього класу, які навчаються в школі №234. Перша група -20 учнів 3-А класу, а друга група – 20 учнів 3-Б класу віком 8-9 років.

Відповідно до мети дослідження, нами було обрано наступні психодіагностичні методики: «Скульптура» та «Домалюй картину», які спрямовані на визначення рівня розвитку творчої уяви, а також методика «Мисливець», яка визначає рівень розвитку уваги.

За результатами дослідження рівня розвитку творчої уяви за методикою «Скульптура» було встановлено, що більшість дітей можуть деталізовано та яскраво уявити образ чи картинку. А четвертина дітей при ліпленні фігурки забувають про додаткові деталі, а спрямовують увагу лише на основні. Уявлення дітей не чітке, та не яскраве.

За результатами дослідження другої методики визначення рівня розвитку уяви за методикою «Домалюй картину» було встановлено той факт, що найбільша кількість респондентів може деталізовано та яскраво уявити образ чи картинку.

Менший відсоток дітей при відображенні малюнку забувають про додаткові деталі, а спрямовують увагу лише на основні.

За результатами методики виявлення рівня розвитку уяви та уваги «Мисливець» було встановлено, що у чверті молодших школярів існують проблеми зі швидкістю придумування; оригінальності зображення фігурки/малюнку; різноманітності образів; деталізації образів, наявності їх характеристик.

Так, було встановлено існування взаємозв'язку між уявою та увагою. Результати статистичної обробки експериментальних даних за результатами констатувального й контрольного експериментів підтверджують значущість показників ($p \leq 0,01$). Було встановлено, що розвиток уяви впливає на розвиток уваги.

Згідно з результатами проведеного дослідження була розроблена психокорекційна програма для підвищення рівня розвитку творчої уяви, що розрахована на 8 занять, тривалістю 30-45 хвилин, 2 рази на тиждень.

РОЗДІЛ 3

ПСИХОКОРЕКЦІЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

3.1. Розробка, обґрунтування та зміст програми психокорекції уяви молодших школярів на уроках трудового навчання

Зважаючи на результати проведеного дослідження, була розроблена корекційна програма з підвищення творчої уяви молодших школярів.

Мета даної корекційно-розвивальної програми – здійснити розвиток творчої уяви молодших школярів на уроках трудового навчання.

Перелік методів і форм роботи: інтерактивні методи навчання, використання комп'ютерних технологій, гра, навчальне заняття.

Обладнання: природний матеріал (камінчики, шишки, гілочки, жолуді, квіти, листочки, різноманітні корінчики тощо), вата, ватні диски, сухі серветки, пластилін, кольоровий папір формату А4, звичайний папір, картон, ножиці, клей, простий олівець, паперова коробка, фломастери, також макарони, пластикова пляшка, лінійка, тонкий пензлик, канцелярський ніж, нитки, папір, Деталі LEGO, планшет або смартфон.

Очікувані результати:

1. розвиток творчої уяви
2. покращення концентрації уваги на завданнях
3. спроможність генерувати нестандартні ідеї та втілювати їх у свої вироби створені власноруч

Організація занять: програма розрахована на 8 занять по 30-45 хвилин кожне. Заняття проводиться 2 рази на тиждень.

Форма занять: групова.

Тематичний план корекційної програми з підвищення творчої уяви молодших школярів представлений у таблиці 3.1.1.

Таблиця 3.1.1

**Тематичний план корекційної програми з підвищення творчої уяви
молодших школярів**

№	Структура заняття	Обладнання	Тривалість
1.	Вправа «Казка, яка ожила»	Звичайний папір, кольоровий папір, картон, ножиці, клей, простий олівець, природний матеріал.	30 хв.
2.	Вправа «Підставка»	Паперова коробка, кольоровий папір/картон, клей, ножиці, олівці.	30 хв.
3	Вправа «Лісова казка»	Картон, природний матеріал, клей.	40 хв.
4	Майстер-клас «Папужка»	Різнокольоровий папір (квадратної форми), картон, клей-олівець, ножиці, фломастери, олівці, заготовлені очі.	40 хв.
5	Вправа «Вулкан»	Пластилін квадратна підставка із пластику, дерева або картону, порожня пластикова пляшка від йогурту або молока. Макарони, насіння.. 1 ст. ложка соди, трохи харчового барвника (або пара крапель йоду), чайна ложка рідини для миття посуду, півсклянки оцту.	40 хв.
6	Майстер-клас з квілінгу «Улюблена квітка твоєї мами»	Кольоровий папір хорошої якості, спеціальна для квілінгу, або звичайний папір, клей ПВА і тонкий пензлик, лінійка, олівець, канцелярський ніж. Основа – лист картону, заготівля під листівку. Ручка для закручування смужок, або ж голка.	40 хв.
7	Вправа	Картон, різнокольоровий папір, клей, нитки.	40 хв.

	«робот-маріонетка»		
8	Вправа «Робот»	Деталі LEGO, планшет або смартфон.	45 хв.

ЗАНЯТТЯ № 1

Вправа «Казка, яка ожила»

Мета: розвиток творчої уяви дітей у процесі ілюстрування улюбленої казки.

Хід роботи: заздалегідь готують з чистого паперу частини всіх героїв, а також матеріали для будиночків, дерев, різноманітних предметів, які передбачені в казці. Додають природний матеріал, наприклад, “солома” – прутики від віника (чистого), зубочистки з відрізнаними гострими кінцями – “паркан”...тощо.

Дитина розмальовує героїв та приклеює все на аркуш, додаючи елементи декорацій, декору з природних матеріалів, які вона використовує у своїй роботі.

За отриманим плакатом або макетом можна розповідати казку в класичному варіанті або придумувати щоразу нове і фантазувати з дитиною щодо різноманітних ситуацій розвитку подій.

ЗАНЯТТЯ № 2

Вправа «Підставка»

Мета: ознайомити учнів з поняттям «макет», навчити дітей виготовляти побутові речі за допомогою коробки, також вдосконалити вміння працювати з папером, картоном, ножицями, розвиток творчої уяви, фантазії, образного мислення.

Хід роботи: Завчано попереджають дітей підготувати любу коробку, наприклад пакет соку, навчити виготовляти підставку для ручок, або олівців за допомогою коробки. Потрібно обрізати зайву упаковку, залишивши форму висотою 15 см. Потім визначитися з тим, кого дитина хоче зобразити на коробці (котик, собачка, хом’ячок чи навіть жирафик). Обираємо відповідний кольоровий папір та відміряємо його так, щоб вистачило обклеїти коробку. Далі прикрашаємо обклеєну коробку додатковими деталями відповідно до тієї тваринки, яку обрав школяр. Приклеюємо голову, очі, вушка, ніс, ротик, вушка, брови та за потребою вуса. Також за бажанням можна додати різні деталі такі як – бантик, шарфик (це все політ фантазій дитини).

ЗАНЯТТЯ № 3

Вправа «Лісова казка»

Мета: розвиток творчої уяви дітей у процесі ілюстрування казкового лісу.

Хід роботи: Дітям пропонується завчасно підготувати природні матеріали (засушені листочки, гілочки, жолуді, квіти, каштани, соломку, мох і т.д.). Свої найсмішніші ідеї діти втілюють у своїх аплікаціях, підбираючи різні кольори та форми листочків. Отже, діти мають обрати картон та відобразити на ньому «свій чарівний ліс» за допомогою тих матеріалів, які зібрали раніше. Таким чином можна зобразити дерева, кущі, квіти та навіть лісника і його собачку. Також по закінченню аплікації, можна по бажанню зробити виставку робіт.

ЗАНЯТТЯ № 4

Майстер-клас з конструювання способом оригамі «Папужка»

Мета: розвиток творчої уяви дітей за допомогою способу оригамі.

Хід роботи: Для початку діти мають навчитися складати папужків. Для цього їм потрібно обрати кольоровий папір з яким вони б хотіли працювати. Далі згинаємо квадрат навпіл та розпрямляємо лист, згинаємо ще раз і намічаємо другу діагональ. Далі згинаємо всі кути до центру (згинаємо лівий верхній та нижній кути). Потім згинаємо фігуру навпіл та згинаємо лівий верхній кутик, робимо клюв папужки. Беремо в руки ножиці та розрізаємо цей же папір від нижнього правого кута майже трішки далі від середини (таким чином в нас вийшло крило). Піднімаємо його вгору і повторюємо цей рух з іншого боку. Приступаємо до пір'я. Із внутрішньої частини хвоста робимо хохолок та лапи, приклеюємо їх на свої місця. Очі можна або намалювати, або приклеїти.

Друга частина роботи. Беремо картон на якому будемо розміщати «картину». Пропонуємо дітям уявити де живе їх папуга чи це клітка, яку можна розмістити на підвіконні їх квартири, чи це острів з пальмами, чи тераріум, або ж просто на гілочках (на які також можна приклеїти квіточки в стилі оригамі). В залежності від того, яку локацію обрали діти, вони підбирають кольори матеріалу та втілюють свої фантазії в роботі.

Останній штрих - приклеюють свого папугу.

Також можна запропонувати потім зробити виставку, де кожен зможе розповісти історію своєї пташки.

ЗАНЯТТЯ № 5

Вправа «Вулкан»

Мета: розвиток творчої уяви за допомогою підручних матеріалів.

Хід роботи: Пропонуємо зліпити вулкан з пластиліну (або обліпити їм пляшку від йогурту). На квадратній підставці поставити обрізану з двох сторін пляшечку від йогурту, обліпили її пластиліном, щоб ця конструкція була схожа на вулкан, навколо зліпити на підставці долину з високим лісом по краях. Тут можна використати заготовки. Наприклад, доріжки вкласти з різних насінинок, з макарон зробити кустики і тд. Зліпити з пластиліну різних жителів цієї місцевості, та табличку з назвою вулкану. За бажанням вчителя та дітей можна провести експеримент, який точно вразить дітей. Засипте в жерло описані речовини (крім оцту) і додайте півсклянки оцту.

ЗАНЯТТЯ № 6

Майстер-клас з квілінгу «Олюблена квітка твоєї мами»

Мета: розвиток творчої уяви та уваги дітей у процесі квілінгування.

Хід роботи: Перший етап. Потрібно 10 смужок синього паперу, 10 смужок блакитного і 15 смужок бузкового кольору - для квіток, і по п'ять смужок для бутонів, 7 смужок паперу жовтого кольору, і 15 смужок з паперу зеленого кольору. Для композиції потрібні смужки шириною 3 мм. Це можуть бути спеціальні смужки для квілінгу, в іншому випадку можна розмітити і нарізати кольоровий папір самостійно, робити це краще канцелярським ножом.

Другий етап. За допомогою інструменту для скручування, або голки, кожен смужку скрутити в тугий рол. Після цього, притримуючи кінчик пальцями, трохи розпустити скрутку. Загальна ширина елемента не повинна перевищувати 1 см. Кінчик зафіксувати клеєм. Жовті смуги розпускати менше, ніж всі інші, це майбутні серцевини квітів. З зеленого паперу скрутити 9 елементів, інші смуги залишити. Всім квітам, крім жовтого, надати форму краплі, притримуючи однією рукою одну сторону, а другий край сплоснути між вказівним і великим пальцями другої руки. Краплі – пелюстки.

Третій етап. Формування композиції. На основу викласти елементи, комбінуючи по 5 штук в квіти. У центр кладеться жовтий елемент, від нього по колу краплі, гострими кінчиками назовні. Отже, на першому шарі повинні виявитися 6 квіток, а поверх нижніх квіток - один верхній. Якщо композиція вас влаштовує, можна фіксувати на клей. Краплі зеленого кольору розташувати біля квіток. Бутони формують в такий спосіб. Смуга зеленого кольору, по обидва боки якої мають у своєму розпорядженні краплі, по дві з кожного боку, гострими кінчиками до стебла.

Решта смуги зеленого кольору скрутити в рол наполовину, так, щоб з паперу вийшла спіраль на ніжці. Розташувати біля стебел бутонів. Кольори бутонів, та їх розміщення молодші школярі можуть обирати самі.

ЗАНЯТТЯ № 7

Вправа «Робот-маріонетка»

Мета: розвиток творчої уяви школярів «оживляючи» маріонетку.

Хід роботи: Вчитель заздалегідь має попередити школярів, кого саме вони хочуть «оживити». Заготовку діти мають зробити заздалегідь вдома з батьками. Таким чином, потрібно тільки намалювати деталі майбутньої маріонетки на картоні, вирізати їх, а потім підібрати кольоровий папір, який потрібно приклеїти на картон. скріпити міні-штифтами (продаються в магазинах для скрапбукінгу).

Замість спеціальних кріплень можна використовувати тонкий дріт (н-р, для бісероплетіння). Просто відрізати шматок дроту довжиною 2 см, протягнути його в отвори деталей і закрутити її кінці з лицьового і виворітного боку. Так само як кріплення можна використовувати металеві кільця.

Отже, в школу діти приносять різноманітні заготовлені деталі. Задача школярів з'єднати ручки і ніжки єдиною ниткою або двома нитками (одна нитка з'єднує ноги, а інша - руки). Підв'язати до кожної руки і ноги по мотузці, потім всі 4 мотузки прив'язати до кінців палиць, складених навхрест. По закінченню роботи в кожного є можливість представити свого робота, та трішки пофантазувати. Дати йому ім'я, розповісти де він живе, хто його друзі і тд.

ЗАНЯТТЯ № 8

Вправа «Робот»

Мета: розвиток творчої уяви та уваги.

Хід роботи: Дитині надається змога ознайомитися з комп'ютерними технологіями, інтернетом, безпекою в мережі та навіть створити власного робота з LEGO. За бажанням дитини, можна створити найрізноманітніших роботів: для підняття важких предметів, або який виглядає як скорпіон, але і веде себе відповідно. Може різко розвернутися, схопити предмет своєї колишній-дробаркою, а хвіст-блискавка готовий дати відсіч всьому, що виявиться на його шляху. Також можна створити робота-навантажувача, яким можна управляти за допомогою кнопок ІК-маяка, змушуючи його рухатися або піднімати предмети. Загалом усіма цими роботами можна керувати з планшета або смартфона за допомогою безкоштовного додатку Robot Commander.

3.2 Розробка практичних рекомендацій батькам та вчителям молодших школярів

Разом з корекційною програмою з підвищення творчої уяви молодших школярів нами були розроблені також практичні рекомендації для батьків та вчителів.

1. Враховуючи те, що уява впливає на продуктивність навчальної діяльності та пов'язана з розвитком когнітивної сфери молодших школярів (пам'яттю, мисленням, увагою, сприйманням та ін.) Нами було запропоновано використовувати на навчальних заняттях наступні вправи: «Кругольники», «Радісні картинки», «Веселий Гном», прийом «Придумати та створи неіснуючі органи», вправа "Фантастичне об'єднання", майстер-клас валяння "Олюблена тваринка", "лялька-мотанка", майстер-клас з квілінгу «Зоопарк», поробка зі сірникових коробок «Будиночок мрії». Вони можуть допомогти дітям краще фокусуватися на завданнях і генерувати нестандартні ідеї, сконцентровувати свою уяву на заданій темі та втілювати отримані образи в слова, підключати до виконання завдань асоціативне мислення, що безпосередньо, впливає на розвиток.

2. Тому що розвиток уяви дитини в молодшому шкільному віці пов'язаний саме з розвитком символічної функції мислення, Батькам молодших школярів необхідно купувати своїм дітям іграшки, які можна доробити, пристосувати до використання в різних іграх, змінювати, поєднувати та комбінувати між собою (різноманітні конструктори, 3D пазли), які дають простір для фантазії. У зв'язку з цим важливо звертати і спрямовувати вибір дитини в бік ігор розвиваючих творчий потенціал дитини.

3. Інформування батьків щодо закономірностей природнього розвитку дитини когнітивної сфери молодших школярів: У своїй навчальній діяльності школярі щоразу відтворюють той образ дійсності, відомості про який повідомляє дитині вчитель або підручник у формі словесних описів, картин і схем. Здатність до цього розвивається послідовно, проходячи дві стадії. Спочатку відтворювані образи лише приблизно характеризують реально існуючі об'єкти, вони мізерні, бідні деталями. Ці образи статичні, так як в них не представлені розвиток, рух, дії об'єктів, їх взаємозв'язок. Друга ж стадія характеризується значним збільшенням кількості ознак і властивостей в образах. Вони набувають повноту та конкретність

завдяки уявленням про дії та взаємозв'язки об'єктів. До того ж відтворення образів дійсності може відбуватися без безпосереднього їх опису та особливої конкретизації, з опорою на пам'ять дитини або загальну схему об'єкта. Наприклад, діти третього класу вже в змозі самі уявити та відтворити певний виріб з різноманітних матеріалів і вирішувати схематичні завдання.

4. Також вчителям та батькам необхідно сприяти розширенню реального життєвого досвіду дитини: «Чим більше дитина бачила, чула і пережила, чим більше вона знає і засвоїла, чим більшою кількістю елементів дійсності вона володіє у своєму досвіді, тим кращою і продуктивнішою при інших рівних умовах буде діяльність її уяви». Крім цього, розвитку уяви сприяють: ситуації незавершеності, заохочення безлічі питань, стимулювання незалежності, позитивна увага до дитини. У молодшому шкільному віці розвиток уяву здійснюється переважно за рахунок вивчення гуманітарного та природного циклів, рішення математичних задач, виконання завдань з праці, заняття музики, малювання, театрального мистецтва та інші види творчого самовиявлення.

Висновки до третього розділу

Розроблена нами психокорекційна програма та рекомендації обумовлюють висновки третього розділу даного дослідження.

1. В процесі емпіричного дослідження рівня творчої уяви молодших школярів було здійснено пошук психокорекційного впливу щодо розвитку творчої уяви дітей за рахунок психокорекційної програми. Корекційна програма підвищення рівня розвитку творчої уяви побудована у процесі уроків трудового навчання. Сутність психокорекційної програми полягає у здійсненні розвитку творчої уяви, а також уваги та творчої здібностей. Психокорекційна програма була сформована у вигляді групових занять, яких було 8.

2. Визначено, що головним смисловим засобом у розвитку творчої уяви школярів є практична функція трудового навчання, завдяки якій реалізується

виховання через діяльність і виховання в практичній діяльності. На цій основі були розроблені практичні рекомендації для батьків та вчителів молодших школярів.

Вчителям і батькам необхідно пам'ятати, що трудове навчання надає школярам змогу виявити та розвивати свою уяву, адже така діяльність є творчою за своєю суттю, містить в собі оперування образами, дозволяє учневі активно з ними взаємодіяти, в тому числі переробляти. Створюючи, дитина як виявляє, так і водночас розвиває свою уяву, разом з цим, посилює свої пізнавальні можливості, свою здатність до навчання в контексті всіх інших видів діяльності. Поряд з розвитком уяви, трудове навчання дозволяє при уважному психологічному аналізі виявити, в якому стані перебуває дитина, що вона відчуває, чим стурбована, чи не знаходиться вона в критичному стані. Оскільки уява тісно пов'язана з усіма аспектами пізнавальної активності, тому коли ми розвиваємо уяву через саморобні вироби, ми одночасно розвиваємо також такі психічні процеси як пам'ять і мислення.

ВИСНОВКИ

Під час написання роботи, перед нами був поставлений ряд завдань. Вирішуючи дані завдання ми зробили наступні висновки:

1. Теоретично обґрунтовано, що уроки трудового навчання являються ефективним методом для розвитку творчої уяви молодшого школяра. Праця – дає можливість дитині максимально природньо та розкуто проявляти та розвивати свою творчу уяву. А також, що творча уява передбачає самостійне створення нових образів, які реалізуються в оригінальних і цінних продуктах діяльності. З'ясовано, що саме в молодшому шкільному віці дитяча уява як психічна функція дуже активна у своєму розвитку й впливає на продуктивність навчальної діяльності, на формування евристичного досвіду та виявлення творчих здібностей.

2. Виявлено, що у четвертини кількості дітей низький та середній рівень розвитку творчої уяви, що свідчить про труднощі деталізованого уявлення картинки. Було встановлено існування взаємозв'язку між уявою та увагою. Результати статистичної обробки експериментальних даних за результатами констатувального й контрольного експериментів підтверджують значущість показників ($p \leq 0,01$). Таким чином, було зроблено висновок, що розвиток уяви впливає на розвиток уваги.

3. Сутність корекційної програми полягає у підвищенні рівня розвитку творчої уяви на основі методу психокорекції. Програма була розрахована на підвищення розвитку творчої уяви для молодших школярів третього класу, в яких був виявлений низький і середній рівень. Програма розрахована на 8 занять, тривалістю 30-45 хвилин, 2 рази на тиждень.

Практичні рекомендації були розроблені батькам дітей молодшого шкільного віку, які полягали в майстер-класах та вправах на розвиток творчої уяви дітей молодшого шкільного віку на уроках трудового навчання. Адже створюючи, дитина як виявляє, так і водночас розвиває свою уяву, разом з цим, посилює свої пізнавальні можливості, свою здатність до навчання в контексті всіх інших видів діяльності. Поряд з розвитком уяви, трудове навчання дозволяє при уважному психологічному аналізі виявити, в якому стані перебуває дитина, що вона відчуває, чим стурбована, чи не знаходиться вона в критичному стані. Оскільки уява тісно пов'язана з усіма аспектами пізнавальної активності, тому коли ми розвиваємо уяву через саморобні вироби, ми одночасно розвиваємо також такі психічні процеси як пам'ять і мислення.

Особливо великий вплив на розвиток творчої уяви мають уроки трудового навчання, які в свою чергу ми задіяли в психокорекційній програмі.

Трудове навчання являється однією з найкращих психокорекційних діагностик. За допомогою цього методу молодші школярі максимально природньо та безтурботно розвивають свої пізнавальні процеси.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво з практикумом в навчальних майстернях. - К., 1991. С. 120.
2. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкович М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. - Львів: Світ, 2010. С. 272.
3. Антонович Є.А., Проців В.І., Свид С.П. Художні техніки у школі. - К., 1997. С. 305.
4. Бехтерев В.М. Творчество с точки зрения рефлексологии. Гений и творчество. - Л., 1924. С. 226.
5. Блахут А. Роль эстетического воспитания в развитии творческих способностей личности: Автореф. дисс. канд. философ, наук. - К., 1984. С. 94.
6. Від ремесла до творчості: Збірник. - К.: Час, 2008. С. 152.
7. Волков І.П. Вчимо творчості // Педагогічний пошук / Упор. І.М. Баженова - К., 1988. С. 90-126.
8. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – СПб.: СОЮЗ, 1997. С. 96.
9. Выготский, Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. / Л. С. Выготский. – СПб.: Детство-пресс, 2015. С. 93.
10. Державний стандарт початкової освіти.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text>
11. Дубровська Д.М. Основи психології: Навч. пос. - Львів: Світ, 2001. С. 280.
12. Дудецький О. Я. Теоретичні основи уяви / О. Я. Дудецький. – Смоленськ, 2004.
13. Захарченко Р.О. Виховання в школярів національної самосвідомості // Трудова підготовка в закладах освіти. -2008. - №2. С. 24-27.

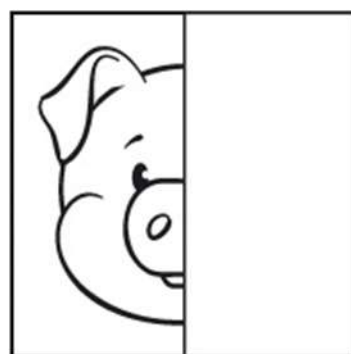
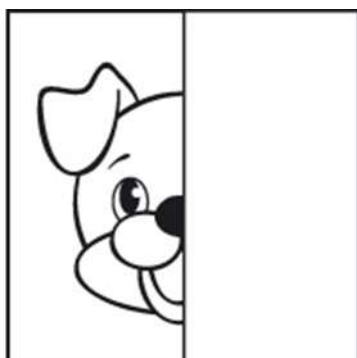
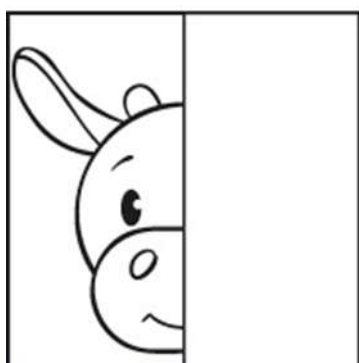
14. Захарчук-Чугай Р.В. Декоративно-прикладне мистецтво.-Львів: Світ, 1993. С. 89-94.
15. Іваночко А.В. Народні ремесла на уроках трудового навчання // Трудова підготовка в закладах освіти. - 2008. -№3. С. 10-11.
16. Карабаєва І. У світі дитячих фантазій // Початкова освіта. – 2005. – №37., жовтень. С. 2–8.
17. Карабаєва І. Фантазії наших дітей // Психолог. – 2004. – №36.-вересень.- с. 25-27.
18. Ковальов О. Є. Методика викладання декоративного мистецтва у початковій школі. - Суми: ВВП "Мрія - Г ЛТД, 2007. С. 204.
19. Корнейчук А.Д. Формирование конструктивно-технических навыков у учащихся 1-4 классов на уроках ручного труда: Дисс. канд. пед. наук: 13.00.01.-К., 1966. С. 35.
20. Короленко Ц.П., Фролова Г.В. Чудо воображения: «Наука».:Сибирское отделение, 1975. С. 210.
21. Люблинская А.А. Детская психология / Люблинская А.А. - М.: Просвещение, 1971. С. 267.
22. Мухина В.С. Возрастная психология / Мухина В.С. - М., Апрель-Пресс, ЭКСМО-Пресс. 1999. С. 352.
23. Натадзе Р. Г. Установочное действие воображения в школьном возрасте / Р. Г. Натадзе // Вопросы психологии. – 1978. – № 5. С. 63-72.
24. Немов Р. С. Психологія: Підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів: У 3кн. - 4е. видання - М.: Гуманітарний видавничий центр Владос, 2001. - Кн. 1: Загальні основи психології / Уява. С. 260-271.
25. Плохій З.П. Трудове виховання молодших школярів. - К.: Освіта, 2002. С. 112.
26. Рафаенко В.Я."Народные художественные промыслы", М., 1988. С. 57.
27. Речицкая Е. Г. Развитие творческого воображения младших школьников / Е. Г. Речицкая, Е. А. Сошина. – М., 1999. С. 25-44.
28. Родари Д. Грамматика фантазии. М.: Прогресс. 1990 г. С. 24-29.
29. Рожнев Я.А. Методика трудового обучения с практикумом в учебных мастерских. - М.: Просвещение, 2008. С. 240.

30. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2003. С. 713.
31. Савченко О. Я. Розвивай свої творчі здібності: навчально-методичний посібник для молодших школярів / О. Я. Савченко. – К.: Освіта, 1993. С. 224.
32. Скрипченко О. В. Деякі тенденції у розвитку фантазії учнів / О. В. Скрипченко // Початкова школа. – 1975. – № 7. С. 7-11.
33. Скрипченко О. В. Психічний розвиток учнів / О. В. Скрипченко. – К.: Рад. Школа, 1974. С. 103.
34. Старовойтенко Е.Б. Культурная психология личности /Е.Б. Старовойтенко. Монография. – М.: Академ. проект: Гаудеамус, 2007. С. 301.
35. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1988. С. 304.
36. Тименко В.П. Художня праця - 4. - К.: Спалах, 2000. С. 56.
37. Титов І.Г. Творча уява молодшого школяра // Практична психологія та соціальна робота. – 2006. – №4. С. 72–76.
38. Трудове навчання навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>
39. Трудовое обучение в начальных классах / Под. ред. И.Г. Майоровой. - М.: Просвещение, 1978. С. 272.
40. Тхоржевський Д.О. Методика трудового навчання та викладання загальнотехнічних дисциплін. - К.: Вища школа, 1985. С. 175.
41. Тхоржевський Д.О. Система трудового навчання. - К.: Вища школа, 1985. С. 175.
42. Фрейтаг И.Г. Урок технического труда в начальных классах. - М.: Просвещение, 2009. С. 64.
43. Хорунжий В.І. Методика трудового навчання в початкових класах. Частина II. - Олександрія: РВА "Світло", 1996. С. 96.
44. Хорунжий В.І., Черніка Г.П. Методика трудового навчання в початкових класах. Ч. I. - Олександрія: РВА "Світло", 1996. С. 96.
45. Чорна Л. О. Роль шкільного психолога у розвитку творчої уяви молодших школярів // Л. О. Чорна // Обдарована дитина. – 2004. – № 9. С. 24-29.

46. Явовенко М. Розвиток уяви та літературних здібностей молодших школярів / М. Явовенко // Початкова школа. – 2003. – № 3. С. 14-17.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

ДОДАТОК Б

ДОДАТОК В

Сирі бали за методиками до проведення психокорекційної роботи

<i>Респонденти</i>	<i>методика "Скульптура"</i>	<i>гра «Домалюй картинку»</i>	<i>гра "Мисливець"</i>	<i>середнє значення</i>
1	10 В	8 В	10 В	9,3
2	7 С	9 В	9 В	8,3
3	2 Н	5 С	3 Н	3,3
4	10 В	10 В	10 В	10
5	10 В	9 В	10 В	9,6
6	8 В	9 В	9 В	8,6
7	9 В	9 В	10 В	9,3
8	10 В	10 В	10 В	10
9	5 С	7 С	7 С	6,3
10	4 Н	2 Н	5 Н	4
11	10 В	10 В	10 В	10
12	4 Н	6 С	6 С	5,3
13	5 С	5 С	7 С	5,6
14	7 С	9 В	9 В	8,3
15	8 В	10 В	10 В	9,3
16	5 С	6 С	5 С	5,3
17	9 В	8 В	8 В	8,3
18	8 В	8 В	9 В	8,3
19	10 В	8 В	10 В	9,3
20	10 В	10 В	10 В	10
21	8 В	10 В	8 В	8,6
22	6 С	8 В	5 С	6,3
23	4 Н	5 С	3 Н	4
24	8 В	9 В	8 В	8,3
25	8 В	9 В	9 В	8,6
26	10В	8 В	10 В	9,3
27	8 В	9 В	8 В	8,3
28	9 В	8 В	8 В	8,3
29	7 С	10 В	8 В	8,3
30	4 Н	5 С	2 Н	3,6
31	10 В	10 В	10 В	10
32	8 В	9 В	9 В	8,3
33	10 В	7 С	9 В	8,6
34	4 Н	4 Н	3 Н	3,6
35	6 С	8 В	6 С	6,6
36	6 С	4 Н	4 Н	4,6

37	10 В	9 В	9 В	9,3
38	8 В	9 В	8 В	8,3
39	6 С	6 С	4 Н	5,3
40	8 В	8 В	10 В	8,6

ДОДАТОК Г

Зведена таблиця статистичної обробки даних (отриманих у ході дослідження) за критерієм рангової кореляції Спірмена

№ досл.	Кількість балів за методикою "Скульптура" (уява)	Ранг А	Кількість балів за грою "Мисливець" (увага)	Ранг В	d (ранг А - ранг В)	d ²
1	10	35	10	34.5	0.5	0.25
2	7	15	9	24.5	-9.5	90.25
3	2	1	3	3	-2	4
4	10	35	10	34.5	0.5	0.25
5	10	35	10	34.5	0.5	0.25
6	8	21.5	9	24.5	-3	9
7	9	28	10	34.5	-6.5	42.25
8	10	35	10	34.5	0.5	0.25
9	5	8	7	12.5	-4.5	20.25
10	4	4	5	8	-4	16
11	10	35	10	34.5	0.5	0.25
12	4	4	6	10.5	-6.5	42.25
13	5	8	7	12.5	-4.5	20.25
14	7	15	9	24.5	-9.5	90.25
15	8	21.5	10	34.5	-13	169
16	5	8	5	8	0	0
17	9	28	8	17	11	121
18	8	21.5	9	24.5	-3	9
19	10	35	10	34.5	0.5	0.25
20	10	35	10	34.5	0.5	0.25
21	8	21.5	8	17	4.5	20.25
22	6	11.5	5	8	3.5	12.25

23	4	4	3	3	1	1
24	8	21.5	8	17	4.5	20.25
25	8	21.5	9	24.5	-3	9
26	10	35	10	34.5	0.5	0.25
27	8	21.5	8	17	4.5	20.25

Продовження додатку Г

28	9	28	8	17	11	121
29	7	15	8	17	-2	4
30	4	4	2	1	3	9
31	10	35	10	34.5	0.5	0.25
32	8	21.5	9	24.5	-3	9
33	10	35	9	24.5	10.5	110.25
34	4	4	3	3	1	1
35	6	11.5	6	10.5	1	1
36	6	11.5	4	5.5	6	36
37	10	35	9	24.5	10.5	110.25
38	8	21.5	8	17	4.5	20.25
39	6	11.5	4	5.5	6	36
40	8	21.5	10	34.5	-13	169
Сума		820		820	0	\sum 1345.5

Результат: $r_s = 0.874$

Кількість значення для $N = 40$

N	P	
	0.05	0.01
40	0.31	0.4